

САРСЫН — СУВЕРЕНИТЕПЫТ 10 СЫЛА!

Норуот күүһэ — көмүөл күүһэ!

ЭНГСИЭЛИИ

• Нам улууһун хаһыата • 1935 сыл алтынньы 5 күнүгэр төрүттэммитэ •

2000 с.

Балаҕан ыйын

26

күнэ

оптуорунньук

№ 110 (8800)

БЫРААҤЫННЫГЫНАН, КҮНДҮ ДОБОТТОР!

Саха Республикатын государственнай суверенитетын туһунан Декларация ылыныллыбыта 10 сылын туолар күнүнэн биир дойдулаахтарбыт!

Государственной суверенитет туһунан Декларация ылыммыһыт 10 сылын бэлиэтиир кирбиигэ Саха Республикатын бары олохтоохторо тийиэн кэллибит. Бу талан ылыбыт билинги общественной-политической олохпугар сөптөөһө толорук уонна дьээнкэтик бигэргэнилэр. Көнүл сайдыы суолун талан туран, Саха Республика:

— бастакытынан, Российской Федерация тэн бырааптаах субъекта буоларын быһытынан бэйэтин государственной бөһөгөтүнэр, общество олохун хаамытыгар демократической нурмалары сайыннарар, төрүт сокуонунан — Конституциятын республика гражданнын бырааптарын уонна көнүллэрин мэктелиир.

— иккиннинэн, Российской Федерацияны кытта байы-дуолу бас билиигэ бэйэтин боломуочуйатын — экономической самостоятелноһун боппуруостарын кэнэтэ.

— үсүнүнэн, аан дойду цивилизациятыгар өтөн кириини ааһынан туран, тас сибээс сайдытыгар, эргизнэ уонна экономической эйгэһэ, культура уонна спорт, туризм уобаластарыгар бэйэтин активнойн көрдөрдө.

— төрдүнүнэн, норуот духовнай өттүнэн сайдытыгар тардыһан туран, кини сана менталитетын онорор, үөрэх, культура, олох-дьаһах сайдытыгар салайар кадрдары бэлэмнээһин хайысхатын тутуһар.

Олох төһө да ыарахаттардааһын үчүгэй өрүттэр, уларыһылар, инники хардыһылар бааллар: — Российской Федерацияга аан маннайгынан туспа суоллаах-истээх норуот буоларын көрдөрөр төрүт Сокуоммутун — Конституциябытын ылыммыһыт (27.04.1992 с.).

— бэйэни дьаһанын принцибинэн республикага сана законодательной органы — Государственной Мунньаһы (Ил Түмэни) үөскэттэ.

— улахан уларыһылар Саха Республикатын Правительствотыгар бардылар. Ол курдук социальной көмүскэли хааччыһы, производствоны сангалы тэрийин хайысхалара тутуһуллубуттара.

— Республика Президиунээх буолуута ситиһилиннэ.

— экономиканы чөлүгэр түһэриигэ норуот күүһүгэр тирэҕирэн үлэ күүскэ барыта ситиһилиннэ. Ол курдук «2000 сылга — 2000 үтүө дьыаланы», чааһынай олоор дьэни тутууну кэнэти, «Нам экономикатын бөһөгөтүү», чөл олох иһин о. д. а. хамсааһыннар күүскэ бараллар.

— республикага эдэр ыччат политика күүскэ ытыллар.

— дьэи кэргэн, дьахтар уонна демографической политика утумнаахтык ытыллар.

— «Саха — Азия оҕолоро» аан дойдутаағы фондата тэриллэн республика үүнэр ыччатын иитиигэ-үөрэтиигэ улахан оруолу ылар.

— тыа сири олоһор газтааһын политика күүскэ ытыллар.

Бу социальной-экономической уонна общественной-политической сайдытын хаамытыгар республика норуотун быһытынан биһиги улууспут дьоно-сэргэтэ тэннэ хаамсар, сайдар, үүнэр.

Кэлэр кэскилбитигэр эрэллээхпит. Оттон бу эрэл норуоттун, дьоммут-сэргэбит бэйэтин быраабын, көнүлүн билиниитин, сайдарга дьулуруун кытары сибээстээх.

Онон биһиги республикабыт государственнай суверенитет туһунан Декларацияны ылыммыт 10 сыллаах баай-талым опыта инники олохпугар өссө киэнник, киимилээхтик, кэскиллээхтик туһалыа. Онуоха биир саналаныбыт, түмсүүлээх уонна тэрээһиннээх буолуубут хайаан да төһүү күүс буолуохтаах.

Суверенитет күнүнэн күндү биир дойдулаахтарбыт.

Улуус дьаһалтата

Улуус мунньаһа

ПРАВИТЕЛЬСТВЕННОЙ, НАМГА, ДЬАҤАЛТА БАҤЫЛЫГЫН Э. Т. А.Н.ЯДРЕЕВКА

Күндү доботтор, бары олохтоохтору Саха Республикатын государственнай суверенитетын туһунан Декларация ылыныллыбыта 10 сылын бырааһынныгынан эвэрдэлибит. Бу сыллар биһиэхэ барыбытыгар Улуу Россия састаабыгар сана Саха сири тутууга, общество олохун бары эйгэтигэр төрдүттэн уларытылары көрдөөһүнгэ боруобаланы сылларынан буолдулар. Саха сири бары олохтоохторун кыһамныларынан, айымнылаах күүстэринэн уонна өрө күүрүүлээх үлэлэринэн Республика кэлэр үйэҕэ эрэллээхтик кириэр. Барыгытыгар энтузиазмы, түмсүүлээх буолууну, инникигэ эрэли, үтүө доруобуйаны, дьолу, уйгулаах олоһу баһарабыт. Бырааһынныгынан, Саха сири күндү олохтоохтору.

Государственной Мунньах (Ил Түмэн) аатыттан
Республика Палататын Председателэ ФИЛИППОВ,
Бэрэстэбиитэллэр Палаталарын Председателэ,
Федерация Сэбиэтин чилиэнэ СОЛОМОВ

А.Н.ЯДРЕЕВ, улуус баһылыгын эт.

УЛАРЫҤЫЛАРДААХ УОН СЫЛ

Бүгүн саха норуотун уонна республикабыт историятыгар дьолун суолталаах кэрэ-бэлиэ кэрдиини — Саха Республикатын государственнай суверенитетын туһунан Декларацияны ылыны 10 сылын — бэлиэтибит. Лоп курдук 10 сыл анараа өттүгэр Саха Республикатын үрдүкү государственной органа — Верховной Совет государственной суверенитет туһунан Декларацияны ылыммыта, ити харды ыраах хоту дойдуга билинги кэм ирдэбилинэн олоһу уларыта тутууга элбэх омок түөлбөлээх олоор республикатын олохтоохторун, саха норуотун ыра санааларын олоххо киллэриигэ акылаат охсуллубута.

Декларацияны ылыныны сахабыт норуотун чулуу уолаттарын төрөөбүт дойдуларыгар государственной олохтоохунга, бөһөгөтүүгэ ыра санааларын, дьаныардаах охсуһууларын силгитин ситэрэн олоххо киллэри быһытынан сыаналыахпыт наада.

Өссө XVII-XVIII-с үйэлэргэ прогрессивной өйдөөх-санаалаах саха дьоно Россияны кытта сыһыны сирдээх, правовой төрүккэ киллэрэ сатаабыттара биллэр. Ол курдук Хаҥалас кинээһэ Софрон Сыранов Сенатка көрдөһүү түһэрибинэн ясагы хомуйууга быраап миэстэтигэр кинээстэргэ бэриллибитэ. Сүүрбэ сыл буолан баран Боронов баһылыга Алексей Аржаков 1789 сыллаахха балаҕан ыйын 18 күнүгэр Петербурга тийиэн Екатерина II ыраахтаарыга тус бэйэтигэр 7 пууннаах «Хааһыны байытыга сахалар былааннарын» туттарбыта. Ол иһигэр быыбарданар дуоһунастары олохтуур туһунан, миэстэтигэр мөккүөрдэри быһаарыга оһуобай тэрийи, сахалары сорох эбэһинээстэртэн босхолуур туһунан (холобура, Иркутская тракт 36 станцияларын көрүүтэни истиилтэн, өрүстэринэн очоолору соһууттан), исправниктар, сэтэ-этэллэр дуоһунастарыгар олохтоох дьону туруоруу, саха оҕолоругар анал училищелары аһы о.д.а. киллэриллибиттэрэ. В.В. Никифоров-Күлүмнүүр сыананынан Сыранов уонна Аржаков туруорсуулаах саха норуота бэйэтин бэйэтэ салайынытыгар

олук уурбуттара.

Кэлин сахалар бэйэлэрин бэйэлэрэ салайыныларыгар 11 сыл устата үлэлээн ааспыт Степной Дума биллэр-көстөр оруолу оонньообута. Ити Дума чуолаан бурдугуһыгыга сана сирдэри көрдөөн туһаҥа таһаарыга, ясагы хомуйууга нэһилиэнньэни араас разрядтарга үлэриигэ дьаһаллары олохтообута. Ол эрээри Степной Дума үлэтин ыраахтаары былааһа кыра-ытык кэтээн көрөрө, 1838 сыллаахха аһары аптарытыаты ылыах, бэйэтин туспа салайыныах буолбуттар Иркутский генерал-губернатор Лавинский дьаһалынан сабыллыбыта.

Улуу Октябрь революцията саха норуота бэйэтин государственной тэриинитигэр эбии кыағы биэрбитэ. Саха чулуу уолаттара Максим Аммосов, Платон Ойуунускай, Исидор Барахов, Степан Аржаков о.д.а. дьаныардаах туруорсууларын, үлэлэрин түмүгэр 1922 сыл муус устар 27 күнүгэр Бүтүн Россиятаағы Киин Ситэриилээх Комитет декретинэн Саха сиригэр автономия бэриллибитэ, олохтоох государственной былаас органнара тэриллбиттэрэ. Ахсынны 28 күнүгэр бүтүн Саха сиринээҕи учредительной съезд быһаарытынан Ойуунускай баһылыктаах Саха сирин Киин Ситэриилээх Комитета, Барахов салайааччылаах правительство баар буолбуттара. Сахалар бэйэлэрэ судаарыстыба-ламыттарын правовой өттүнэн туоһунан 1924 сыл ахсынны 22 күнүгэр бүтүн Саха сирин советтарын съенигэр сүрүн Сокуон — Конституция ылыныллыбыта буолар. Ити кэмнээргэ Ойуунускай 29, Аммосов 25, Барахов 24 саастаахтарын сөрө санаан кэбиһин. Онон билигин ааспыт кэмнэри араастык сыаналаабыппыт иннигэр сэбиэт былааһа саха норуота бэйэтин государственной бөһөгөтүүтүгэр үгүс үтүөлээх дьэн билинэх кэриҥнээхпит.

Биллэрин курдук, 70-с сыллар бүтүүлэригэр общество бары эйгэлэригэр улугуруу бүрүүкээн уларыта тутуу политика саҥаламыта. Ити түмүгэр 1990 сыл басыын 12 күнүгэр Россия бэйэтин суверенитетын туһунан Декларация

цияны ылыныыта атын союзнай уонна автономнай республикалар бэйэлэрин суверенитеттарын ылыныларыгар тиздэбитэ, улуу Союз үрэллэбитэ, өйдүүргүт курдук «парад суверенитетов» саҥаламыта.

1990 с. олунньуга Саха Автономнай Республикатын Верховной Советын I сессиятыгар М.Е. Николаев бэйэтин этиитигэр республика, саха норуотун иннигэр турар чопчу сорукутун ыйбыта. Ити сүрүн тускуллара маньык этилэр:

— салайы административнай-команднай систематын төрдүттэн уларытыы;

— олохтоох былаас органнарын оруулларын уонна эппиэтинээстэрин үрдэтии;

— экономикага рыночной сыһыаннары олохтооһун;

— республика бэйэтэ бэйэтин үбүлэниитигэр кирири;

— национальной политиканы хаттаан көрүү, сөргүтүү;

— төрүт олохтоох нэһилиэнньэ олоор сири — тыа сири сайыннарыы;

— социальной программалары олоххо киллэри.

Бу туруоруллубут сүҥкэн сорукуттары олоххо киллэри республика государственной правовой статуһун уларыттахха эрэ кыаллара өйдөмүтэ. Оттон автономия эрэ статуһа республика уруккутун курдук сырьевой база, сыһыары курдук оруолланыгар тиздэрэ. Холобура, ити кэмгэ республика үп өттүнэн ресурсаларыттан государственной бюджеткэ 16% эрэ түмүллэр. Республика территориятыгар баар уонна Москвадан дьаһанылар тэрилтэлэр барыстарыттан 4,5% олохтоох бюджеткэ кириэрэ. Оттон ити алмааһы, көмүһү хостуур тэрилтэлэр республика промышленной бородууксууатын 90% онорон таһааралара биллэрэ.

Ити кэмгэ республика бэйэтэ бас билэр тэрилтэлэрин өлүүтэ: промышленноскка 4%, норуот туттар табаардарын онорууга — 35%, өнөһү онорууга — 28%, капитальной угууга — 4% тэҥнээһинэ.

Ити сиринэн РСФСР народнай депутаттарын II учарата суох

Бүтүттүтүн 2-с стр. көр

УЛАРЫЙЫЫЛАРДААХ УОН СЫЛ

сөһиһигэр М.Е. Николаев уларыта тутуу кэмигэр республика нэһилиэнньэтэ оннооһор аҕа дойдун сэринтин ыар кэмнэригэр карточканан үллэриллэр куруппалартан икки төгүл, балыктан биэс төгүл, арыытан алта төгүл арыыаҕы ылан сиридизэн хомойон, сонһуйан туран бэлиэтээбитэ.

Дьэ ол иһин ити кэмгэ республика суверенитетын ылыгытыгар политической, правовой, экономической, тигэх уһугар сирэ да быһытынан толору төрүөттөр үөскээбиттэрэ. Онон Саха Автономнай Республикатын Верховный Советын XXII-с ыгырылыах II сессиятыгар 1990 сыл балаган ыйын 27 күнүгэр государственная суверенитет туһунан Декларацияны ылыммыта.

Онтон салгыы «Саха АССР государственной статуһун туһунан» Сокуон ылыннылар, Президент институтун килдэрэр туһугар үлэ ытыгыллар. Сүҥкэн суолталаах түгүниһин федеративнай дуогабарга илии баттааһын буолбута, Саха Республиката Российскай Федерация субъектарыттан бастакынан бэйэтин Төрүт Сокуонун – Конституциятын ылыммыта. Суверенитет экономической төрүттэрин (сир, сир баайа, бас билии) бөһөрүтүүгэ, Россияны кытта саҕа сыһаннары олохтоонунга үгүс үлэ ытыгылына. Государственной суверенитет бу туспа сыал буолбатах, кини республика хас биридди олохтоонун уйгутун үрдэтиигэ, байылыаттык олохторун туһугар үлэлиэхтээх.

Билигин государствоны бөһөрүтүүтэ, сайыннарыта салгыы саҕа суоллары көрдөөһүн, Россия үрдүнэн государство тутулу уларыта тутуу улахан масштабтаах процеһа бара турар. Федерация Советын реформалааһын, Государственной Советы тэрийиһи, Федеральной уокуруктары тэрийиһи уо.д.

Саха республиката эмиз территорияльной-географической-экономической өттүнэн көрөн уокуруктарга үллэһилиннэ. Дьин иһэ бу маньк арахсыы уруккуттан баар суол (Вудуу умнаһа, Хотугу улуустар, промышленная, содуруу, өрүс унуордааһы, кини улуустар диэн). Онон бу олохтоох бэйэни салайыныһыны киллэриинэн сибээстээн государственной былаас органнарын ситимин салгыы сайыннары түмүгэ буолар.

Биһиги уокуруктат Приленскай диэн аатырар. Оно маньк улуустар кириилэр: Булуҥ, Горнай, Жиганскай, Өлүөхүмэ, Хаҥалас, Нам.

Уокурук сүрүн уратыта уонна сайдар кэскилэ: уокурук уопсай территорията 606,8 тыһ. кв. км. иһинээх, нэһилиэнньэтин ахсаана 112,2 тыһ. киһи, Өлүөхүмэ, Покровскай куораттар, 5 рабочай бөһүөлөктөр уонна 132 нэһилиэнньэлээх пууннар кириилэр.

Уокурук экономиката - бу тыа хаһаайыстыбата, тутуу, чапчеки уонна аһылык индустрията, маһы таҕастыыр промышленность буолар, мань таһынан хотугу муора суолун чөлүгэр түһэриигэ ытыгыллар үлэ уокурук арктической улуустарын таһаарынан хааччылыыга, экспорты уонна арктической туризмы сайыннарыыга кыабын улаатыннарыа.

Нам улууһа уокурук иһигэр бэйэтин миэстэтин булан, суолун иһин тобулан үлэлиригэр билигин үлэ-хамнас ытыгыллар.

Суверенитет ылымпыгыт 10 сыла туолуутугар түмүктэрибит тухохханы?

Республика Президентэ, правительство, Государственной Мунньах биригэ ытгар политикаларын түмүгэр Саха Республиката социальная-политической, экономической, национальной сыһаннар, культурнай сайдыы өттүнэн Россияда бири ньири-бааччы олохтор регион быһытынан биллэр. XXI-с үйгэ Саха сирэ аан дойдуга кинигик биллэр, экономическай кризис кэмигэр балачча дьоһун ситиһиллэрдээх республика быһытынан үктэнэр.

Промышленность элбэх салаалаах, экспортка туруорар табаардардаах хаһаайыстыбаннай комплекска кубулуйда. Алмаас, кыһыл көмүс, хордольдун, сурьма о.д.а. стратегической суолталаах сиртэн хостонор баайдар республика бас билиитигэр бааллар. Итинтэн ситэтэрэн саҕа салаалар үөскээти-

лэр: алмааһы кырылыыр, көмүс оҥоһуктары оҥорор, неби уонна гааһы переработкалыыр, маһы таҕастыыр о.д.а. Мань тэрийэр инниттэн тастан аҕалыа ачаттылан миэстэтигэр оҥоруу кэнигир, үлэ саҕа миэстэлэрэ аһыллаллар.

Экономической реформалар түмүктэринэн хаһаайыстыбаны саҕа формалара үөскээтилэр. Ол курдук чааһынай, бааһынай, акционерной обществолар, араас тутулукутаах тэрилтэлэр суоттарыгар 1999 сылга тыа хаһаайыстыбатын бородууксуйатын 92%-на, тутуу 91%-на, таһаары таһыы 76%-на, эргин 96%-на оҥорон таһаарылына. Билигин даҕаны орто уонна дьоһун предпринимательство иһини кэскиллээх, манна дьин чаччы маассабы хамсааһын түмүктэрэ өссө да кинигик биллэ илик.

Специалистар ааҕаларынан билигин кэмгэ аһылык рынога 45-50% импорттан (тастан кирииттэн) тутулукутаах, ити экономической өттүнэн тутулукута суох буолууга кутталы үөскэтэр. Онон сибээстээн Президент правительство ис рыногы сайыннарыта, ол аата бэйэ табаарын оҥорууну кэнэтигэ, тастан киллэриини ачаттыыга улахан сорукутары туруораллар. Тастан ас-үөл, таҕас-сап кирииттин сокуонунан уонна күүс өттүнэн хааччахтыыр сатамат, рынок сирин быһытынан манна бэйэ табаарын хааччытылаахтык оҥорон, конкуренцияны тулуйар, омок табаарын баһыйар буоларын курдук дьаһаннахпытна эрэ суверенитетпыт экономической өттүнэн тулхадыйбатын ситиһиэхпит.

Бу салаага кэскиллээх хайысханан дьиз көргөн экономикатын сайыннары политиката ааттанна. Государство ячейката - дьиз көргөн туруктаах буолууга, олохун таһыма үрдэтиигэ дьиз көргөн хас биридди чилиэн үлээлээх, дьарыктаах буолуутун нөҥүө эрэ ситиһилилээ. Мантан ситэтэрэн сөптөөх правовой докумуоннар, ол иһигэр «Тус бэйэ хаһаайыстыбатын туһунан» Сокуон, экономической көбүлээһин механизмнара олохтоннулар, телевидение, бэчээт нөҥүө сөптөөх өйдөтөр, пропагандалыыр үлэ ытыгыллар.

Реформалар кэмнэригэр нэһилиэнньэни араҕаччылыыр инниттэн күүстээх уонна сирдээх социальная политика ытыгыллар. Учонайдар уонна специалистар этэллэринэн, Россия үрдүнэн элбэх көрүҥнээх уонна кээмэйдээх материалнай көмө Саха сиригэр эрэ оҥоһуллар. Ол иһигэр ветераннарга, инбэлииттэргэ көрүллэр көмө туһунан этэ да барылыбат, бу булгуччулаах ытык испит буолар. 1995 сылтан саҕалаан тыһыынча киһиэхэ ортотунан олохтор дьизни киллэриигэ биһиги республикабыт дойдуга бастын миэстэбэ сылдьар. Итиннээх тыа сиригэр дьизни туттууга, атыылаһыыга табаарынан уонна харчынан өр сылаах кредиттэри биэри улахан төһүү буолар. Ону ааһан билигин политика аҕардас дьизни туттууга эрэ дьиз буолбакка туспаран оҥорууга, благоустройства ууруллар. Атыннык этэххэ тыа сирин дьизтэ куорат дьизиттэн тух да итэҕэ суох буолуохтаах.

Киники сылларга тыа сиригэр тахсыбыт хамсааһын үөһэ этилибит эмиз туоһулуор. Ону ааһан аныгы олох, рынок ирдэбилгэр сөп түбөһүннэрэн Республикабыт Президентэ, Правительство туһунан ситэр көрүҥизри сайыннарыыга, онтон кылгас кэм иһигэр тыа ыала дохуоттаах буолуутун ситиһиигэ туруорбут сорукуттан толорууга хас биридди дьиз көргөн дьарыктаах буоларын, бэйэни ииттинэр, ону ааһан батарыыга дохуоттаахтык үлэлирин ситиһиэхтээхпит. Оччотугар эрэ төрөбүт улууспут салгы сайдар кыахтанара, олохпут тулпусува. Ити үлэбит нөҥүө суверенитетпыт бөһөрүүгүгэр дьоһун кылааппытын киллэриэхпит.

Бу хайысхага ааспыт 2 сылга балачча үлэ барда, элбэх сибин-

нэ, куурусса, хаас, кролик кэлэн түнүгүлүттэ. Аҕардас быйыл 1654 төбө сибиннээ өрөтө (1999 с. - 765), 12646 төбө куурусса (1999 с. - 5775), 2547 төбө хаас (1999 с. - 1847) түнүгүлүттэ. «Туймаада» ФАПК, «Холбос» РПС нөҥүө үбүлээһин, сөвүтүөпкэ системата тэриллэр, кээмэйи сыллата улаатар.

Тыа ыалын үлэтин-хамнаһын пропагандалааһынга элбэх үлэ барар. Якутскай куоракка «Ас-үөл-99» дьаарбанга 18 хаһаайыстыба кыттан үһэ бириистээх миэстэбэ тиксибитэ. Ааспыт сыллаах дьаарбанкалар түмүктэринэн биһиги улууспут бастакы миэстэни ылбыта, Хатырыктан Васильевтар дьиз көргөн Президент Граньин хаһаайынарынан буолбуттара. Быйыл «Якутия юбилейная» республиканскай дьаарбанга-быыстапкага балаган ыйын 26-30 күннэригэр актыыбынайдык кыттыгы сорууга турар.

Саха Республикатын суверенитетын туһунан Декларация ылылыгытын кэннэ уон сыл устата Нам улууһун экономикатын сүрүн салаатыгар - тыа хаһаайыстыбатыгар элбэх уларытыылар буоллулар. Ол курдук, 1992-96 сс. улуус тыатын хаһаайыстыбатын бары салааларыгар таҕнары түһүү бэлиэтэммитэ. Ол курдук, бурдук үүнүүтэ 1100 г. диэри, хоргоһуппу олордугута 360 г. диэри, оҕуруот аһын олордугута 120 г. диэри таҕнары түспүтэ. Сүөһү иитиитигэр: ыһах-сүөһү ахсаана 25 тыһ. -тан 13328 төбөгү диэри, сылгы ахсаана 11800 төбөтөн - 5800 төбөгү диэри түһэ сырытыллар.

Ол иһин 1996-97 сс. тыа хаһаайыстыбатыгар билигин рынок усулуобуйатыгар сөп түбөһүннэрэн уларыта тутуу барыта. Урукку совхозтар, КП-лар онуларгыгар чааһынай-бааһынай хаһаайыстыбалар, кооперативтар уо.д.а. баар буоллулар. 2000 с. тохсуньу 1 күнүгэр 367 тыа хаһаайыстыбатын предприниматели, ол иһигэр 2 государственной, 2 производственной кооператив, 1 потребительской кооператив, 362 бааһынай хаһ., 2994 тус бэйэ хаһ. араас көрүҥнээх үлэлииллэрэ бэлиэтэннэ. Онон реформ түмүгүгэр хас биридди нэһилиэнкэ бэйэлэрэ бас билэр баайдаах дуоллаах, сирдээх-уоттаах, производственной объектардаах, сүөһүлээх-астаах, элбэх дьингээх хаһаайыттар баар буоллулар дьиз түмүккэ кэлэбит. Бас билии, хаһаайынааһын араас көрүҥнэрин бэйэ-бэйэлэригэр утары туруорбакка, дьүөрэлээн, тэнгич тутан тыа сирин экономикатын сөптөөх тэрийэр усулуобуйаны оҥорууга улуус дьаһалтата ытгар үлэтэ сүннүһүн сөптөөбүн көрдөрөр. Ол туоһунан быйыл 4-с сылын бары салааларга эбилли бара турар. Ол курдук бурдугу ыһыы 2,5 төгүл, хортоһуппу олордугу 2 төгүл, оҕуруот аһын үүннэри 3 төгүл улааттылар. Тыа хаһаайыстыбатын государственной иһэ 3 төгүл аччаата, валовой оҥорон таһаарыы 57 мөл. солк. 137 мөл. солк. эбилиннэ, бородууксуйа бэйэбэ турар сыаната лаппа аччаан аан маҕнай киниги уон сылга барыыс ылылына: 1998 с. - 720 тыһ. солк., 1999 с. - 6828 тыһ. солк. буолла.

Оҕорон таһаарыыга саҕа технологияны олоххо кириигэ былааннаах үлэ барар. Ол курдук, бородууксуйаны астааһынга-таҕастааһынга саҕа үүтү астыыр-таҕастыыр шведскэй фирма «Альфа-Лаваль-Атри» оборудованиета, хортоһуппу үүннэригэ голландскай технология үлэбэ киридилэр. «Нам» ФАПК Үөдэй нэһилигэр сир аныттан ылыллар ыраас иһэр ууну иһиккэ кутан атыыга таһаарар суох үлэбэ киридэ. Хамааттаа оҕуруот аһын уонна хортоһуппу уура хранилищени оҥоруохтаах, куурдан-хатан пакеттыыр сыах аһылыытаах, балыгы астыыр-таҕастыыр сыах документацията бэлэмнэнэр. Киллэриллибит саҕа технологиялар куһаҕана суох түмүктэри көрдөрүлөр. Холобура, хортоһуппу үүннэригэ «Сайылык» баа-

һынай хаһаайыстыбата (баһылык Охлопков Иван Васильевич) голландскай технологияны табатык туһунан Саха сирин усулуобуйатыгар куһаҕана суох ситиһиһилэннэ. Ол курдук, бастакы сылыгар - 1998 сылга биридди гааттан 155 цн. үүнүүнү ылбыта, 1999 с. 210 цн. онтон быйыл барылаан ааһынан 300 тахса цн. ылаҕа сабадаланар.

Аны быйыл «Фермер-2» саҕа мельница кэллэ, ону дьизин уотун оҥоро охсон, монтаҕтаан бэйэбит сирбитигэр үүммүт сизэмни мэлэйэн бурдугу оҥорон лэпшиэскэ, килиэп оҥорорго кыах үөскүөр.

Ити курдук, Иван Охлопков, Алексей Кузьмин онтон да атын хаһаайыстыбалар, ыллалар сыл ахсын элбээн истэхтэринэн нэһилиэк олохун уйгута тупсува, онтон нэһилиэк уйгута улуус олохун таһымын үрдэтэ, улуус уйгута республикабыт экономической туругун бөһөрүтөр биллэр-көстөр күүс буолуоҕа, суверенитет бөҕө экономической акылаатын мэкитиһиһэ.

Реформалар кэмнэригэр нэһилиэнньэни араҕаччылыыр инниттэн күүстээх уонна сирдээх социальная политика ытыгыллар. Учонайдар уонна специалистар этэллэринэн Россия үрдүнэн элбэх көрүҥнээх уонна кээмэйдээх материалнай көмө Саха сиригэр эрэ оҥоруллар. Ол иһигэр ветераннарга, инбэлииттэргэ көрүллэр көмө туһунан этэ да барылыбат, бу булгуччулаах ытык испит буолар.

1995 с. саҕалаан республикага чааһынай дьизни тутуу государственной политика таһымыгар ытыгыллар, тыһыынча киһиэхэ ортотунан олохтор дьизни киллэриигэ биһиги республикабыт дойдуга бири бастын миэстэбэ сылдьар. Итиннээх тыа сиригэр дьизни туттууга, атыылаһыыга табаарынан уонна харчынан өр сыллаах кредиттэри биэри улахан төһүү буолар. Ону ааһан билигин политика аҕардас дьизни тутууга эрэ дьиз буолбакка туспаран оҥорууга благоустройства ууруллар. Саҕа кварталларга газификациялааһын, электрофикациялааһын, телефонизация калимник быһаарыллыахтаах. Атыннык этэххэ тыа сирин дьизтэ куорат дьизиттэн тух да итэҕэ суох буолуохтаах.

Республика суверенитетын ылыныгытын чаһылхай түмүгэ улууска капиталнай үбүлээһин суотугар ытыгыллыыт үлэлэр 1997 сыллаахха саҕаламмыт Нам-Якутскай суолун асфальтааһын ситэрилиһэ, үлэ салгыы Нам селотун иһигэр уонна онтон содуруу диэки ытыгыллар. Саха Республикатыгар кэнэһин стратегической суолталаах буолуохтаах (хотугу улуустарга быһа тахсар) Маймаҕа-Түбэ суола салгыы оҥоһуллар.

Тыа сирин олохтоохторун олохторун-дьаахтарын чөлчөтөр аналлаах нэһилиэнньэлээх пууннары гаас күөх уотунан хааччыы улахан социальная суолталаах болпурос. Президент Программатын быһытынан олоххо киллэриилэр. Суверенитет уон сылын иһигэр Нам селотун салгыы гаастааһын, Хамаатта, Анпааны, Граф Вьэрэгэ, Салбаҥ, Таастаах, Никольскай бөһүөлөктэрэ гаастаанылар, билигин Партизан, I Хомустаах, Искра, Кыһыл Дэрэбинэ уочаракка тураллар, үлэ ытыгыллар.

Капиталнай тутууга уон сылга кэккэ үчүгэй көстүүлээх, оҥоһуулаах социальная-культурнай объекттар үлэбэ киридилэр. Олор истэригэр кизэн тутта көрдөрөр, элбэх делегация сылдьан ааһар Маһааһы педучилище учебнай корпусуна, М. Аммосов аатынан мемориальная музей, улуспо бэкэринэтэ, 12, 16, 27 кв. олохтор дьизлэр үлэбэ киридилэр. Улуустааһы гимназия дьизтэ ситэриллэн үлэбэ кириэхтээх, НПУ студенаара олохтор 200 миэстэлээх уопсай дьизлэрэ тутулла турар.

Сахалар былыргыттан бэйэлэрин айылҕаларын кытта иллэхтик алтыһан, кинини күл-танара оҥостон киһи-аймах цивилизацияты-

гар ураты көстүүлээх ыал олохун дьаһаһын, баай ис хоһоонноох культуратын айан кэллилэр. Бу культура биһиги атын норюоттары кытта сыйһаммытыгар арыаллыыр, күүс угар, аатырдар-сураһырдар. Биһиги бу культуурабыт бийсамаай күүстээх өтгө - үлэбэ, сырдыкка, өрөгөй өйгө-санаага дьулуһуу. Билигин үйгэ бу үгэстэрибт үөрэххэ, наукага уонна искусствода тардыһыыга төрүт күүс буолдулар. Билигин ыраас чэгиэн-чэбдик, доруобай уопсайынан ыал чөл олоху туругурдарыгар силес тардыыта буолара саарбаҕа суоҕ. Үрдүк сайдыылаах саҕа үйэ киһитин сорууга бүгүн олох сытытык туруохтаах.

Улууска үөрэхтээһин ситимин сайыннарыыга киники уон сылларга элбэх өрүттээх үлэ ытыгыллар, оскуола, дьиз көргөн, общественность, государственная өрүтэриилтэлэрэ, араас түмсүүлэр үлэлэрэ биригэ түмүллэр. Улууска 25 оскуолаҕа (17 орто, 3 ситэтэ суох орто, 5 начальная) 4838 оҕо ааспыт үөрэх сылыгар үөрэнэн билии 97%, хаачыстыба 38,1% ситиспиттэрэ 9 оҕо оскуоланы мэтээллээх бүтэридилэр. Улууска гимназия уонна Хамаатта СФАО Президентскэй ситимгэ кириилэр. Улууска уон экспериментальной площадкалар үлэлииллэр, Модукка агрооскуола, Хамааттаҕа доруобай олох, түбэрэ эколого-этническэй иити оскуола тэрилиннэр. Быйыл улуус бары оскуолалара компьютернай техниканан хааччылыннылар, дистанционной үөрэхтээһин тэриилэр.

Сылын айы Саха сирин уонна Россия үрдүк уонна орто анал үөрэһин завдедениеларыгар кирири элбээн иһэр, быйыл 313 оҕо тутгарсыгытыттан 24 оҕо кини ВУЗ-тарга, 185 оҕо Саха сирин ВУЗ-тарыгар киридилэр, ХСФАО 13 выпускныгыттан 12 үрдүк үөрэххэ киридэ, НУТ 18 - 16 киридэ.

Суверенитет сылларыгар улууска доруобуйа харыстабылыгар дьоһун ситиһиһилэр баар буоллулар. 1992 с. — 15 койкалаах Модут учаастактааһы балыһата, 1994 с. роддом 2 мандимэниһээх арболит дьизтэ, 1992 с. суһал көмө дьизтэ тутулан олоххо кирибиттэрэ. 1997 с. «Медстрахование» үбүн суотугар 2713 тыһ. солк. суумалаах капиталнай өрөмүөн ытыгылына. Улуус киинигэр поликлиника саҕа таас дьизит тутуутун бырайыактыр документацията бэлэмнэнэр. 1994 сылтан «Аргыс-медстрах» нөҥүө нэһилиэнньэни булгуччулаах медицинскэй страховкалааһын саҕаламмыта. Кини балыһааҕа харах кабинетыгар, лабораторияҕа саҕа оборудование ытыгылыта. Улуус медиктэрэ компьютердары баһылаатылар.

Нэһилиэнньэни социальная өттүнэн көмүскүүр сыаллаах Партизанга учаастактааһы балыһа ветераннар уонна инбэлииттэр, оттон Модукка - ыарыһах оҕолору эмтигэр реабилитационнай кииниргэ уларытан оҥоһулуннулар. Уон сыл иһигэр доруобуйа харыстабылын эйгэтэ эбии 61 үлэһиттэннэ, 1 РФ, 3 республика үтүөлээх враһа, 10 доруобуйа харыстабылын туйгуна, үгүс ахсааннаах үрдүк категориялаах врачтар баар буоллулар. Улуус эмчиттэрин сыралаах үлэлэрин түмүгэр улахан дьон ортоугар ыалдьыы - 1000 киһиэхэ - 76,5 ед., оҕолорго 1190 ед. аччаата. Оҕо өлүүтэ уон сыла 16,1% кыччаата.

Убаастабыллаах табаарыстар! Суверенитет Декларация ылыгытынан бүппэт. Суверенитеты олоххо киллэриигэ республика үлэлээн итиллээччилэрэ уон сыл туруулаһан үлэлээтилэр, республика XXI үйгэбэ кириитигэр эрэллээх акылаатын оҥорууга бэйэлэрин сэмэй кылааттары киллэриститилэр, дойдубут чөлгигэ сайдарын, кини дыно-сэргэтэ туруктаах олохтоох буоларын туһугар республика бары норюоттара бири сомоҕо буолалларыгар кыһамныбытын ууран кэллибит.

Биһиэхэ ким даҕаны бэлэм олох оҥорон биэриэ суоҕа, кэскил-битин тэрийээ суоҕа. Онон өйбүтүн-санаабытын күүркэтэн, үлэни-хамнаһы күүһүрдөн, майгыны-сигилини тупсаран кэлээри турар XXI үйгэбэ эрэллээхтик кириригэр, саҕа омок аатын үрдүктүк тутуоһун, байылыат олох оҥостуоһун!

(Иннин 107-108 №-гэ көр)

1991-1996 сылларга тыа хаһаайыстыбатыгар коллективнай-государственной а.э. совхознай систэмэни эһии сүннүүнэн мүмкүтэммитэ. Эһии диэн совхозтар урукку изостерин государственной бары тэрилтэлэри кытары аахсан, төлөөн баран онтон ордугун пайы быһытынан түгэтии буолар. Бу этап бүтэн аны хайдах дьаһанабыт, салгыы хайдах сайдабыт дуу, таңнары барабыт дуу диэн бопһурус үөскүүр. Дьэ ол инни республика да, улустар да салалталара, ордук тыа хаһаайыстыбатын тутан, салайан олодор органнара маньык салгыы сатарыйы үчүгэйгэ тизирлэтин сыһыа өйдөөн барыттар. Республика салалтатыгар, чуолаан, Президент, правительство уонна тыа хаһаайыстыбатын министрствотын ааттарыгар быһаччы да, хаһыатынан да нөҥүө элбэх учуонайдартан уонна специалисттартан үгүс этиилэр кирибэттэрин сыһыа үөрөтүн, мөккүөр сағаламмыта. Ити түмүгэр араас бырайыактар, программалар оҥоһуллан эрэллэр. Онон аны реорганизация а.э. дьингээх уларыта тутуу этаба дьэ сағаланых курдуга. Хас да этабынан муньыахтар, конференциялар, конгресстар о.д.а. буолталаабыттар.

Ити реорганизация ытыллыгытын түмүгэр бюджеткэ 3 млрд. кэригэ суумалаах объектар (оччотоо харчынан): техника араас көрүгэ төлөнөр усулбууһа улуус, нэһилик дьаһалталарыгар бэриллибитэ. Сорох объектар кинилэргэ босхо бэриллибиттэр: олоор дьизэлэр, бааньыктар, сағаланан иһэн бүппэтэх тутуулар. Холобур, улуус дьаһалтатын бас билиитигэр сорор туһанылган сөптөөх, сорор туһаныттан тахсыбыт барыта 143 млрд. солк. кэригэ суумалаах «баай-дуол» кэлэр биллэр эбит. Ол иһигэр араас производственной тутуулар 6,2 млрд., олоор дьизэлэр - 7,1 млрд. суумалаахтар, сорох тутуулар иэс суотугар бэриллэллэр эбит. Бу объектары өрөмүөннээн үлэлэтэр буоллаха, 5 млрд. солк. кэригэ эбии ороскуот тахсыахтаах диэн билгэлиир-былаанньыр сулуусна аахпыттаах.

Бу эһии кэнииттэн аны саға тэрилтэлэри, хаһаайыстыбалары тэрийии, үлэлэһии, онтон бүтэһиккэ сири түгэтии, сыһыары үлэтэ барыахтаах. Оччотуна эрэ реорганизация этаба бүтэр дэнэр. Маны таһынан тыа хаһаайыстыбатын өрө көтөҕөр буоллаха, өрөмүөннүүр, саппааһынан хааччылар МТС курдук тэрлэтэ эмиз наадата көстөн тахсар. Төһө да үөһэттэн дьаһайы, былааннаһын суох буолбутун үрдүнэн тыа хаһаайыстыбатын бородууктатын оноруу, батары сии биир үөһэттэн дьаһала, сүрүннээһинэ суох табыллыбат. Ол инни былаан, государственной сакаас, дуоғабар, контракт сии биир баар буолар. Итилэри государство туһаннаах органнара сүрүннүүлэр.

Онон рыночной да экономика кэмгэр 1993 сылтан ыла сылларын тыа хаһаайыстыбатын бородуукталарын государственной араас хаһаалларынан туттары маньык барыта. Эжкэ 1993 с. - 1,8 ты. тн., 1994 с. - 1,7 ты. тн., 1995 с. - 1,2 ты. тн. (былааннара 1,1 ты. тоннанан туолбатах). Паайга бэриллибит сүөһүнү бэрээдэгэ суох маассабайдык өлөрүү таһаарыллыбыта.

Үккэ: 1993 с. - 5,2 ты. тн., 1994 с. - 4,5 ты. тн., 1995 с. - 3,8 ты. тн. (былааннара 3,2 ты. тн. этэ). Онон нэһиликтэринэн ырынак кэмгэр былааннаһын сии биир наада эбит.

Үүнээйигэ: хортуппуй үүннэригэ 1993 с. хомуллубута - 1,3 ты. тн., 1994 с. - 1,0 ты. тн., 1995 с. - 0,7 ты. тн., оттон 1996 с. - 1,5 ты. тн. кэригэ.

Туорахтаах культура: 1993 с. - 1,3 ты. тн., 1994 с. - 2,8 ты. тн., 1995 с. - 2,3 ты. тн., 1996 с. - 3,6 ты. тн. үүнүү хомулунна.

Нам улуунун дьаһалтатын баһылыгы бастаы солбууааччы, тыа хаһаайыстыбатын управлени-

етын начальнига А.А. Бочкарев редакция корреспонденыгар В. Сыромятниковка 1997 с. ахсынньы 9 күнүгэр биэрбит интервьюгар этэн турар: «Демократия, көгүл үйөтигэр сағаны саған тобулбат, булбат-талбат, үбү-харчыны аахпат-суоттаабат, ийэ сириттэн, сүөһү иитититтэн, киһи аһын туһара таһаарыттан туора турар дьонтон көдьүүс кыра», — диэн.

... 1990 сылтан бары бородууктаны онорон таһааран тэрилтэлэри кытта улуус тыатын хаһаайыстыбатын көрдөрүүлэрэ сыллаа таңнары түспүттэрэ. Урукку дьылларга үтүү ыһын 8-10 ты. тн. эбит буоллаһына, кэлин 3-4 эрэ ты. тн. тийбитэ, эти оноруу 5-6 ты. тоннаттан 0,7-1,5 ты. тоннага тийбитэ. Бааһына иэне 2,5-3 бүк ыһах сүөһү, сылгы ахсаана биллэрдик аччаабыттар. Кыстык айы 1000-ға тийэр ыһах, сылгы сүөһү бири кэппизикэтэ, туһата суох өлүтэлээбиттэрэ.

Кини кэники 2-4 сыллардаағы кэмгэ ытыллыбыт тыа хаһаайы-

охтаах буоллактарына улуус үрдүнэн 232 гааға эрэ ыспыттар уонна валовойһын 3500 тонна үүнүүнү о.э. гааттан 154 цн. хомулуттара. Ол иһиттэн 3400 тонна хаппыста үүнүүтэ хомуллан государственной атылламмыта. Үчүгэй көрдөрүүнү «Соболоох» диэн Протопопов Куприян Николаевич салайар бааһынай хаһаайыстыбата ситиспитэ. Кини гааттан 325 цн. хаппыстаны ылбыта о.и. барыта 125 тоннаны хомулан атыллаабыт.

1998 с. хонуу үлэтигэр улуус үрдүнэн: туорахтаах культура ыһытынан 20, хортуппуйунан 109 уонна оғурут аһынан 59 бааһынай уонна чааһынай хаһаайыстыбалар дьарыктаньылар. Манна кооперациялааһын салгыы барыан наада эбит.

Сүөһү иитиитин балаһыаньыта уустук. Эскөтө 1991 сыллаахха улууска уопсайга 19493 төбө ыһах сүөһү, 8642 төбө сылгы баар эбит буоллаһына, 1998 с. сайын улуус үрдүнэн 16078 төбө ыһах сүөһү, 7052 төбө сылгы хаалбыт. Бу дьыл

кыра хаһаайыстыба уйунар кыаға намтаан иһэр.

Кэлин сылларга биһиги улууспут бааһынай хаһаайыстыбалара өйдөөн эрэллэр. 1998 с. кулун тутар 25 күнүгэр бааһынай хаһаайыстыбалар ассоциацияларын уопсай муньыага ытыллыбыта. Онон ТХУ начальнига А.А. Бочкарев, ассоциация председателэ С.И. Местников дакылааттарын истэн, дьүүллэһэн баран, онон тыл эппиттэр Кузьмин А.А., Сысолетин Г.П., Тарский П.Е., Осипов В.В., Николаев А.В., Егорова Р.Н. сыһыа кооперациялааһынга кириэргэ диэн этии киллэрэннэр уураах ылыммыттар. Бу сөптөөх дьаһал буолар! Тыа хаһаайыстыбата кэлэр өттүгэр быһанар суола кооперация буоларын туһунан республика хаһааттарыгар атын улуустартан эмиз элбэхтик бэчээттэнэр буолла. Чурапчы, Таатта, Мэңэ Хағалас улуустарыгар, Бүлүү энгэр улуустарга холбоһуктаах предприятие-лар (КП-р), кытыгас тэрилтэлэр, хаһаайыстыбалар атын да сирдэр-

2186 гектар, хортуппуй 696, сүөһү аһылыгар ыһыа 3319, оғуруот аһа 142 гектар, уопсай ыһыа 6343 гектар этэ. Бу оччотооу оройон 10 совхозтарын общественной ыһыылары этэ, манна чааһынай ыһыа кирибэт этэ. Дьэ маны аағааччы бэйэтэ табаткы өйдүүн наада.

Улуус үрдүнэн уопсайдыын, чааһынайдыын барыта

1991 с.	
ыһах сүөһү 24904 төбө баар этэ, о.и. ыһаға	8848
сылгы барыта	11878
о.и. биэтэ	6589
сибиинньэ	4499

Оттон 2000 с. 1/1 туругунан ыһах сүөһү

ыһах сүөһү	13668 төбө, о.и. ыһаға
сылгы барыта	5370
о.и. биэтэ	6947
сибиинньэ	3744
бааллар.	2004

Дьэ бу уон сыллаах рыночной экономика сылларьгар ыһах сүөһү ахсаана 45,1%, ыһаға 39,3% сылгы 41,5%, о.и. биэтэ 43,2%, сибиинньэ 55,5% ағыйаатылар.

1999 сыл бүтүүтүгэр улууска 207 кролик, 66 коза, 26 хара саһыл уонна барыта 6138 көтөр о.и. 5772 куурусса, онтон 5069 сымьыттааччыта баар.

Дьэ билигин ТХСМ специалистара бийылгыттан сағалаан үс сыл устатыгар кооперациялааһыны ытыгыт, паайга ылбыт сүөһүгүтүн, имушествоғутын холбоон диэн ығыраллар...

Холбоһуктааһыны (кооперацияны) ытар наада! Ол ғынан баран ыһар-товор түргэн этэ, оттон сағалы баайы-дуолу холбуур, ордук сүрүн сириэстибэни - производственной (суох буолтүр-эстибит) тутуулары чөлүгэр түһэри, техниканы холбоһун, сири холбоһун ыарахан буолуо.

Бу дьаһаллар олоххо кириэлэригэр эмиз нэһилиэһиньэ ортотугар элбэх өйдөтүү үлэ барыан наада. Билинги холбоһуктааһын 20-30-с сыллардаағы холбоһуктааһынтан олох атын буолуоға. Билинги дьон үөрэхтээхтэр, өйдөрө-санаалара олох атын, холбоһон-кооперацияланан баран аһара «бэйэм» кинэ диир, муниципальной улуус интэриэһин, сокуонун аахсыбат буолар түбэлтэ эмиз баар буолуон сөп. Ол тахсыбатын наадатыгар үчүгэй дириг өйдөтүү уонна тэрийэр үлэ барыах тустаах. Ирдебил эмиз наада. Билинги 2000 сыл сағатыгар тохсунньу ый 1 күнүн туругунан улуус үрдүнэн тыа хаһаайыстыбатын тутан олоор 1 ГУП, 1 УПХ, 3 КП, 362 бааһынай хаһаайыстыбалар бааллар. Кинилэри А.А. Кузьмин, И.В. Охлопков, Д.Ф. Алексеев, Н.Н. Сивцев, А.М. Макаров, Е.И. Маркова, И.И. Эверстов, И.З. Афанасьев, З.В. Винокуров, В.В. Эверстов, ... Бережнев, И.И. Зырянов у.о.д.а. үчүгэй дьону кытары үлэлиир дьоруудаах бааһынай хаһаайыстыбалара бааллар. Кинилэр бэйэлэрин тула дьону түмэн маньык араас хайысхалаах кооперативтары тэрийиэхтэрин тоғо сағаммат буолуой?

XX үйэ бүттэ, аны XXI үйэ үктэнэрбит чугаһаата. Аны ағыйах ыһыан 2001 сылга үктэниэхпит. Ону сэргэ билигин салаллыы сана ыһыматыгар - бэйэни салайыныыга кириллиэхтээх, муниципальной улуус салалтатыгар уонна нэһиликтэр саға салаллыыларыгар саға быбардар барыахтара. Онон саға үйэ үктэнэн, сағалы олду сайыннарыыга саға салайар күдүстэр наадалар. Ол эрэри урут үлэлээн кэлбит, элбэх уоплугу муньуммут, инники олоғу саға хараарынан көрөр, саға өйүзүн үлэлиир, бар дьонун олоғун тупсарар инни үлэлиир дьоруудаах дьоннору олох туора сотор сағаммат. Ону бар дьонун өйдөүхтэрэ диэн эрэнэбин.

Т. ЗАМЯТИН,
РФ үтүөлээх экономика,
Саға АССР норьотун
хаһаайыстыбатын
үтүөлээх үлэһитэ,
Нам улуунун Ытык киһитэ,
тыыл, үлэ ветерана

«Энсиэли хочотугар» кинигэ салгыта

XX-с үйэ бүтэһик уон сылларга

стыбаларын тэрилтэлэрин уларыта тутуута сорох түмүктэрин ырытыгытыгар күүһү холбоон, кытыгынан үлэлээһин сорох үчүгэй өрүттэрин көрдөрөр: 1998 сыллааха холобура бурдук (т/х) былаан ыһытынан 1918 гааға ыһыллахтаах этэ, ол сааскы уу улахан буолан мэхэйдэн 1691 га ыһыллыбыт. Ол да буоллар 1997 сыллаагар 300 гаанан элбэх ыһыллыбыт. Ол ғынан баран сайынгыта аһара кураан буолан 150 га сирэ списания барыт. Онон күһүн 1541 гектартан 942 тонна туорахтаах культура валовой үүнүүтэ ылыллыбыт о.а. биир гааттан оротунан 6 цн. үүнүү кэлбит, былаан 2 цн. туолбата. Тыа хаһаайыстыбатын сүрүн бородууктатынан бурдук буоларын ыһытынан республика киин улуустарын иннигэр республика Президентэ М.Е. Николаев бурдук ыһытын сайдытыгар улахан суолтаны биэрэн туран туорахтаах культура ыһытынан дьарыктанар бастаы кооперативтары тэрийэргэ дьаһала таһаарыта. Ол дьаһал ситимигэр биһиги улууспуттан Сивцев Наум Наумович салайааччылаах «Сухаһыт» бааһынай хаһаайыстыбата кирибитэ. Кини бастаы сылгыгар 1161 гектары ыспыта, онтон 1011 гектары хомулан 662 тонна валовой үүнүүнү о.э. 1 гааттан оротунан 7 цн. ылбыта. Маны таһынан Макаров Алексей Михайлович салайааччылаах «Сүлгүр» бааһынай хаһаайыстыбата эмиз туорахтаах культураны ыһан гааатынан 10 цн. үүнүүнү ылбыта. Бу сыл бурдук ыһытынан барыта 14 хаһаайыстыба дьарыктаммыта уонна куһағана суох үүнүүнү ылбыттар. Олоор истэригэр Семенов Г.И. салайар «Сайды» диэн бааһынай хаһаайыстыбата гааттан 10 цн., Модут нэһилиэгиттэн «Чачы» бааһынай хаһаайыстыбата, салайааччы Терехов П.Е. эмиз гааттан 10 цн. ылбыта. Онон 900 тонна сизэмни үүннэрон улуус үрдүнэн 650 тоннатын атылылар, 250 тоннатын ыһыы сизэмтигэр хаалларар кыахтаммыта.

1998 с. улуус үрдүнэн 400 га хортуппуй олоордулохтооһун онугар 513 гааға үүннэрон 3800 тонна ылыллыбыт. Манна ордук үчүгэй түмүгү Иван Васильевич Охлопков салайар «Сайылык» бааһынай хаһаайыстыбата ситиспитэ. Хортуппуй ыһыгыти Партизанга Гаврильевич Иван Павлович, Хамағаттаҕа Филиппов Дмитрий Иванович уонна Назаров Афанасий Петрович бааһынай хаһаайыстыбалара балачча үчүгэй түмүгү ситиспиттэрэ.

Оғурут аһын үүннэригэ сааскы уу мэхэйдэн 355 гааға олоорду-

сүөһү өлөрүүтүн кэнииттэн кыстыкка 13600 эрэ төбө кыстаабыт. Барыллааһын ыһытынан ити сыл 700 тонна эт атылланыхтаағьттан аһара эрэ атылламмыт, оттон үтү 2400 тонна онугар 1488 тонна атылламмыт.

Оттооһун былаан ыһытынан 33800 тонна онугар оперативной сибидиэһиньэнэн 39451 тонна оттоммут курдук о.э. былаан 117% туолбут курдук этэ. Ол эрэри от хаачыстыбата мөлтөх уонна көгдөй буолталаан 1999 сыл саас сорох бааһынай хаһаайыстыбаларга ыарахаттар баар буола сылдыбыттар. Сүөһү өлүүтэ маассабай буолбута. 1997 сылтан сағалаан республика салалтатын көмөтүнэн улууска тыа хаһаайыстыбатын бородууктатын астааһынга болгомото ууруллар буолбута. Ол курдук 1998 сылтан соғуруу Үөдэйгэ Рожин Виктор Герасимович, киин зонаға (Нам селотугар) Шадрин Дмитрий Иванович үтү бородуукталарын астыр, Хатын Арыса Ноговицына Екатерина Ивановна салалтатынан кымыһы оноруу сағаламмыттар (2000 л. кымыс оҥоһуллубут).

Президент М.Е. Николаев сүөһү иитиитин үлэһиттерин (ианьныксыттарга) биирдии бириэмэлээх харчынан көмөлөрү, итиники көмөлөрү сылгыһыттарга олохтообута. Онтон «Ыал экономикакатын» бөғөрөгөтүү, олоор дьиз тутуутун тупсарар сьаллаах, кэлин түргэниик сайдар дохуоттаах хаһаайыстыба салаалары: сибиинньэни, көтөрү, кролигы, козаны соғурууттан тийэ аралтаран улуустарынан тарьаты уонна ыалларынан кредити биэриинэн улахан көмөлөрү оғортообутун бэлиэтиир наада. Бу дьаһаллар биһиги улууспутугар нэһилиэһиньэ дохуоттаах буолуутугар, барыстаах салаалары сайыннарыыга, ыһах, сылгы ахсаанын аччааһынын тохотууга, элбэтигэ, оҥоһуллар бородууксууа технологиятын сайыннарыы хаачыстыбатын тупсарыыга, үлэтэ суох дьону үлэнэн хааччыыыга улахан кыахтары үөскэтэр. Ол эрэри бу элбэх тэрээһин үлэни, хонтуроолу, учуот уонна отчуотунас кырдыктаах, оперативной буоларын эрэйэр. Онуоха хас биирдии тыа хаһаайыстыбатын бородууктатын оноруутунан дьарыктанар киһи бэйэтэ бэйэтигэр эппиэтинээстээх, ирдэбиллээх буолара сии биир наада. Ол аһара бытарыан олоор, үлэлиир буоллаха билинги рыночной экономика ирдэбилигэр кыаллыбат. Сыана ыраан иһэр, биир трактор сыаната 120-250 ты. солк., көрүүчэй, матырыйаал, саппаас, электроэнергия ороскуотун биирдилээн,

гэ бэркэ табыллан үлэлииллэр. Олоор уоппуттарын үөрэтэн Саха Республикатын Президентэ М.Е. Николаев уонна правительство тыа сиригэр кооперативной хамсааһыны кэниитин тэрийэр туһунан ыһыылары тарьтылар. Билинги бириэмэҕэ ол саамай сөптөөх уонна наадалаах соруудах буолар. «Онон сибээстээн, ТХСМ тыа сиригэр кооперациялааһын анал сьаллаах республиканской программа бырайыагын онорон правительствога киллэрэргэ бэлэмниир. Программа 2000 сылтан сағалаан үс сыл устата республикага кооперативной хамсааһыны ытар соруктаах оҥоһуллар» - диэн ТХСМ-тын кылаабынай специалиһа Валерий Попов «Саха сирэ» хаһыат атырдьах ыйы 8 к. 2000 с. суруйбут. Ыһыллар ыһыллыбытын, эстэр эстибитин кэниэ» диэбиккэ дьылы республика салалтата, улуус да специалистара, бааһынай хаһаайыстыбаларын сорохторо дьэ өйдөнөн күүһү холбуур, холбоһор туһунан дьэ толкуйдаан эрэллэр. Кэники сылларга Президент «Ыал экономикакатын» өрө көтөрүөххэ, тыа сиригэр тутууну сайыннарыахха, түргэниик сайдар сүөһү бородууксууатын астааһынга (переработкалааһынга) болғомтону уурааға, тыа хаһаайыстыбатынан дьарыктаныы ночооттоодун дьэ билэн ыалларынан кредит - үп бизириитин сағалаата.

Билинги кэмгэ сүрүн көрдөрүүнэн хас биирдии табаары оғороччу тыа ыала дохуоттаах буоларын ситиһии кылаабынай соруук буолар. Ол ситиһилиитэ ити этиллэр дьаһаллар олоххо хайдах кириэлэриттэн быһаччы тутулуқтаах буолуоға.

2000 с. муос устар ый 25 күнүэҕэ интервьютугар ТХУС начальнига А.А. Бочкарев редакцияга кэспэбэтигинэн балары олоххо киллэриигэ үчүгэйдик толкуйдаммыт былаан-программа наада эбит диэбитэ. Онук былаан өссө олунньу ый 24 күнүэҕэ улуус коллегиятыгар көрүллүбүт. Онон 2000 сылга былаан баар. Ол ыһыытынан бийыл 2600 гектарга туорахтаах культура ыһытын тизэрдэргэ, онтон 2210 тонна үүнүүнү ыларга. Мантан 500 тонна бурдугу оғорухтаахпыт. Хортуппуйу 650 гектарга, оғуруот аһын 350 гектарга ыһыллахтаах. Бийыл - 2000 сылга барыта 3438 гектарга, ол иһигэр туорахтаах культураны 2306, хортуппуйу 765, оғуруот аһын 357 уонна төрдүгэр астаах сүөһү аһылыгар 10 гектар сирэ ыһыллыһылар. Онон былаан т/к-ға 88,7%, хортуппуйга 117,7%, оғуруот аһыгар 102% толорулуунлар. Оттон 1990 с. т/культура ыһыгыта

Чөл олох

ТАБАХ ТУҢУНАН СОКУОН

Бу дьыл олунһу 29 к. СР Госу- дарственной Мунһаарын (Ил Түмэн) Бэрэстэбилтэлэр Палата- ларын депутаттара «Саха Респуб- ликатыгар табах уонна табах оноһуктары тардыны сэрэтэр уонна хааччахтыыр туһунан» Со- куону ылыһылар. Онно этиллэри- нэн, үөрэх, доруобуя харыстабы- лын культура учреждениелары- гар, общественной транспорга табахтыыр бобулар. Государ- ственнай тэрлэтэлэргэ, дьон үлэ- лиир, элбэхтик сылдыар уонна сынһанар сирдэригэр табахы аналлаах сиргэ эрэ тардар көнүлүнэр. Хааччахтааһын рек- ламаны эмиз таарыйар. Ол курдук Саха Республикатын сиригэр- уотугар регистрацияламьт тэ- рилтэлэр онгорор бэчээттэммит, киинэ видеооноһуктарын бары көрүнгүрүгэр, сонуннары кииник тарҕатар средстволарыгар (хаһы- ат, радио, телевидение), ис рекла-

ма бары көрүнгүрүгэр табах рек- ламатын тарҕатар көнүлүнэммит. Табахы үөрэх, доруобуя хары- стабылын, культура, спорт тэрл- тэлэригэр, итинэнэ бу учреждени- елартан 500 м. чугас турар сиргэ атылылыр көнүлүнэммит. Маны таһынан биер сигарета эбэтэр бөппүрүөскэ 1,1 мг. ордук никотин- наах уонна 12 мг ордук сымалала- ах буоллаһына атыга барара бо- булар. Маны сөргэ 18 сааһын ситэ илик дьонго табахы куһуһунан, би- итэр устукуанан атылылыр бобу- лар дьон атыы-эргиэн дьонугар сэрэтии быһыытынан суруллубут. Аны табахы тардыттан акка- астаныны, о.а. чөл олоһу пропа- гандаалаһын туһунан бу Сокуон туох дьон быһаарарын бэлиэтиэм этэ. Бастатан туран, сонуннары кииник тарҕатар средстволар, до- руобуя харыстабылын, үөрэх, иити, культура, оро саас, дьиз- кэргэн уонна ыччат боппуруос- та-

рынан дьарыктанар тэрлэтэлэр табахы тардыттан, буортулаах үөрүйэх быһыыттан аккаастаныны пропагандалыыр эбээһинэстэ- эхтэр. Бары үөрэх учреждениела- рын программаларыгар табах уон- на табах оноһуктары киһи этигэр-сиинигэр буортуларын бы- һааран биээр, табахы тардыны сэрэтэр салаа киллэриллэхтээх. Табахын быраһыан баһарар хас би- ирдии киһи көмөнү эрэйэр быра- аптаах а.э. судаарыстыба оннук өйбүлү онгорор эбээһинэстээх бу- олан тахсар. Маныаха Сокуон тэ- рилтэлэр салайааччыларын табах- тан аккаастанар, дьонго матери- альной эбэтэр моральной биһирэбил дьаһалларын онгорол- лоругар эбээһинэстирин бэлиэ- тиэххэ сөп. Оттон табахы уонна табах оноһуктарын тардыны сэрэтэр правительственной дьаһаллары үбүлээһин республика програм- маларыгар сөп түбэһиннэрэн олохто- нор, ол кэинэ Ил Түмэнинэн би- гэр-гэтиллэр. Тыала суохха мас хамса- абат диэбиккэ дылы, бэрт соторутааҕыта бу боппуруоска СР правительствотын мунһаара боу- лан ааспыт.

КУУНҢУ-КЫЫНҢЫ КЭМНЭ БЫР БАЛЫКТАРЫ АРАҢАЧЧЫЛААҢЫНГА МЕСЯЧНИГЫ БЫТЫТЫ ТУҢУНАН

СР балыгын сарпааһын араҥаччылааһын туһунан Балаһыан- ыһа сөп түбэһиннэрэн Нам улууһун территориятыгар күһүң- кыһыңгы кэмнэ ыыр балыктары харыстааһыңгыа месячнигы ытытытын сибээстээн манһыгы дьаһайбын: 1. Ыыр балыктары араҥаччылааһын месячнигын б.дь. балаган ыйын 25 к. алтынһы 25 к. биллэрэргэ. 2. Месячник кэмигэр Лена уонна Алдан өрүстэр балыктанар уча- астактарыгар балыгы бултуур тэрлэтэлэр уонна любитель-балык- сыттар илиминэн уонна мунҕханан балыктыыллара кытаанахтык бобулар. 3. Олохтоох нэһилиэниэ балыгы бултан аһырын хааччыа- сыалтан, 25 м. усталаах мунҕханан нэһилиэниэлээх пууннар 3 км. зоналарын иһинэн тугунуогу бултуур көнүлүүргэ. 4. Месячник кэмигэр «Буденновская протока», «Песчаная гора» учаастактарга уонна «Омулаҕан» арытыгар улахан уонна кыра суднолар тохтуулларын боборго. 5. Бу дьаһал туолуутун хонтуруоллааһыны айылҕа харыстабы- лын улуустаағы инспекциятыгар (Ермолаев Ю.П.) сүктэрэргэ

Улуус баһылыгын I солб. А. Бочкарев

МАХТАНАБЫТ

Тапталлаах оҕобут, эдьийибит, балтыбыт, сизэммит Лена Слепцова - ЯГУ биологическая отделениетын I курсун студентката, Мэңгэ-Хаңалас Хаптаҕайыгар сайынҥы практикатыгар сылдыан, оҕолору ууттан быы- саһабын дьон бэйэтэ ууга быдыһан олус соһумардык, хомолтолоохтук от ыйын 18 күнүгэр суох буолбутугар, бу ыар сүтүктэммит күммүтүгэр, оҕобутун төрөөбүт сиригэр - Хатырыгар аҕалыт дьоннорбутугар - Слеп- цов Илья Галиновичка, Кривогорницын Олег Ивановичка, Уварова Га- лина Афанасьевнага, үп-харчы булан түргэнник эргиллэн кэлэрбитигэр көмөлөспүт биергэ үлэлиир коллективтыгыгар, председателъ Павлов Дмитрий Семеновичка Аммосов аатынан СПК, чугас ыалларбытыгар Егор Егорович, Вера Николаевна Аммосовтарга, Мария Иннокентьевна, Дима Докторовтарга, Дарья Петровна, Николай Данилович Семеновтар- га, биергэ үөрэммит оҕолорбутугар Хатырыктан - Владимир Викторо- вич, Антонина Степановна Сухановтарга, Любовь Федоровна Новгоро- довага, Лариса Николаевна Докоровага, Егор Александрович Охлопков- ка, Кебекентен Ульяна Егоровна Потаповага, Модуттан - Мария Ивановна Шапошниковага, Вера Васильевна Протопоповага, Дьокуус- кай Хатаһыттан Саргылана Николаевна Павловага, учууталбытыгар Татьяна Игнатьевна Аммосовага, табаарыстарбытыгар Зарема Романов- на, Андрей Андреевич Бочкаревтарга, Елизавета Ивановна, Иван Ни- кифорович Шамаевтарга, Егор Васильевич Поповка, дьоммутугар Аку- лина Михайловна, Андрей Иванович Тимофеевтарга, Евдокия Никола- евна Слепцовага, Түбэттэн, Хатырыктан, Бөтүңтэн, Намтан, Граф Виэрэгиттэн, Абытан аймактарбытыгар Абашев Владимир Ильичкэ, Сивцев Ариан Петровичка, Белолобскай Николайга, Ленабит оҕуолаҕа биергэ үөрэммит оҕолоругар, үөрэпиттэн учууталларыгар — Игнатьева Мария Семеновнага, Винокурова Марта Васильевнага, Попова Людми- ла Николаевнага, университетка биергэ үөрэммит оҕолоругар, чуолаан Ленабит үөрэммит группатын старостатыгар, Үөдэй оҕотугар Макаров Юрага, Мэңгэ-Хаңалас Павловскайыттан Колесов Толяра, Үөһэ Бүлүүттэн Аня Семеновага, аһыбытын тэнгэ кэлэн үллэстибит бар дьоммутугар махталбытын тиэрдэбит.

Эһиэхэ үөһэ-аҕа оҕотун сүтэрэр алдархайа ааҕнаабатын, ыарыы ыалласпатын, этэнгэ олурун.

Ийтэ, аҕата, балтылара, эбэлэрэ, эдьийдэрэ, убайдара, бырааттара

НОЛУОКПУТ БЮДЖЕТНИКТАРГА ХАМНАС БУОЛАН КЭЛЭР

Намнаағы налоговай инспек- ция балаган ыйын 1 күнүнээри туругуан федеральной бюд- жеккэ 4 мөл. 891 тыһ. солк. хо- муллубут. Итиннэхэ нолуок, төлөбүр арааһа барыта киирэр. Республикааҕы бюджеккэ 1 мөл. 910 тыһ. солк., оттон улуус хааһынагыгар 9 мөл. 910 тыһ. солк. төлөммүт. Тэрлэтэлэр до- хуоттарыттан ылылар нолуок үбүттэн 107 тыһ. солк. феде- ральной бюджеккэ, 140 тыһ. солк. - улуус хааһынагыгар

барбыт. Биридилээн дьон доху- отуттан хомуллар нолуок (подо- ходная нолуок) харчытыттан 1 мөл. 629 тыһ. солк. федеральной, 751 тыһ. солк. республикатаағы уонна 6 мөл. 895 тыһ. солк. улу- устаағы бюджектэргэ ытыл- лыбыттар. НДС төлөбүрүн бы- һыытынан хомуллубут харчыт- тан 2 мөл. 595 тыһ. солк. федеральной, 332 тыһ. солк. улуустаағы бюджектэргэ ытыллыбыттар. Араас арыгы утаһын атылылырга лицензия-

лаах тэрлэтэлэртэн акциз бы- һыытынан 744 тыһ. солк. хомул- лан улуустаағы бюджеккэ бэ- риллибит. Виһиги улууспут но- луок быһыытынан федеральной бюджеккэ 4 мөл. 630 тыһ. солк. иэстээх. Республика бюджети- гэр испит 659 тыһ. солк. тэнгэ- нэр улуус бюджегигэр 1 мөл. 405 тыһ. солк. ситэ хомуллубакка турар.

К. ЧЕРЕПАНОВ

01 сэрэтэр

ИРДЭБИЛИ КЭҢИИ ИЭСТЭБИЛЛЭЭХ

Балаган ыйын 10 чыһылаты- гар киһэ хойут соһучу баһаарга Хамаҕаттаҕа Колесовтар дьизлэрэ күдэнгэ көттө. Вэс мас бурууһу- нан тутуллубут гаас котельнайда- ах, гаражтаах обургу уораҕай ик- кис ааннаах буолан хаһаайка Люд- мила Дмитриевна 1,5 уонна 3,5 саастаах оҕолорунаан кэтэ сылды- ар таҕастарынан куотан быһан- ылар. Быраата Станислав уонна 14 саастаах уола Жени уоту уунан саба ыһан умуруорарга холонон баран эмиз кыл мүчү куоттулар. Бу кэнииттэн биердэ баһаарынай көмөнү ыгырарга соруммуттара чугастаағы ыалларын телефона үлэлээбэт буолан биэрбитэ. Сайын куйааһыраабыт эдэр ыал аҕа баһылыга Иван Петрович

көҕүлэ суох бэйэтэ билэринэн плитатын верандага көһөрбүт. Бу дьизэ гаастан харыстаныны быра- абылатын 3,95 пуунунан ирдэнэр мас эркини көмүскүүр штукатур- ка суоҕа. Плита үрдүгүн 80 см. итэ- рэнэ суох аһарар, кэтитин 10-нуу см. сабырыйар асбест болотуна эбэтэр боолдох үрдүнэн саба са- аллыбыт ылтаһын хажха оноһул- лухтааҕа. Ол уохтаах гаас оттук уордаах охсууттуттан араҥаччы- лыр аналлаах. Хаһаайын бэйэтэ быһылаан тахсытыгар дьизитигэр суох буолан биэрбитэ. Киһэ 10 ч. 30 мүн. сағана Люд- мила Дмитриевна иниттэх уутун таһааран плитатыгар ититэ уурбу- та. Кыра уолун сыгыннахтаан ваннайга сууйарга бэлэмнээбитэ.

Эмискэ үрдүгэр мансардалаах ве- рандага омунаахтык умайыкта- ны барчаламмыта уонна уот дьизэ өрүкүйэ өтөн киирэн барбы- та. Эмискэ өрүкүйүт баһаары тута умуруорар кыах суох буолбута.

Манһык алдархай инникитин ааннаабатын туһугар гаас оттукта- ах ыаллар быраабыланан ирдэнэр уоттан араҥаччылыр хаттыгы хаачыстыбалаахтык онгосторгу- тар сүбэлибит. Улуус олохтоохто- рун эмсэҕэлээбиттэргэ көмө онгоротугутар ыгырабыт.

Намнаағы баһаартан быһыыһыр этэрээт

ИДЬУО ИИТИННЭРЭР КЭРЭЭНЭ СУОХ БЫҢЫЛАР

19.09.2000 с. Бөтүңгэ Данилов Е. П. Бөтүң дьаһалтатын землеус- троителэ бэйэтигэр тийиннэргэ холонон, быһахтан бааһырыны ылла.

Балаган ыйын 18-тан 19-һа бу- олар түүнүгэр «Молчанов» ЧП ма- ҕаһыһын боробуойун алдытан киирэн, биллэбэт дьон 1400 солк. аһы-үөлү уордулар.

Эмиз ити түүн биллибэт дьон- нор «Улей» маҕаһын күлүүһүн алдытан, 1500 солк. аһы-үөлү сой- боттулар. Бу икки дьыалаҕа опера- тивнай көрдүүр дьаһаллар ытыллаллар.

20.09.2000 с. Шестаков В. П. биллибэт дьоннор ГАЗ 31029 авто- массынаттан «Пионер» автомаг- нитоланы уордулар дьон биллэр- дэ. Бэрэбиэркэ ытыллар.

Эмиз ити күн Осипов И. В. дьит- титтэн «Фунай» телевизоры уор- дулар дьон биллэрдэ. Бэрэбиэркэ барар.

21.09.2000 с. 1 Хомустаахтан Петрова М. М. түүн олбуорун иһит- тэн биллибэт дьоннор автомаассы- ына инники өстүөкүлэтин уонна саппаас көлөһөтүн уорбуттарын, эбиитин икки көлөһөнү тэспиттэ- рин биллэрдэ. Бэрэбиэркэ ытыл- лар.

Эмиз ити күн «Нам» УПХ ди- ректора Алексеев Д. Ф. Кураанах дьон сиргэ биллибэт дьон 2 сааста- ах сүөһүнү өлөрбүттэрин биллэр- дэ.

23.09.2000 с. Бөтүңтэн Колесов П. Д. быһахтан бааһыран, хирургич- ескай отделениега киирдэ. Сили- эстийэлиир бэрэбиэркэ ытыллар.

Эмиз ити күн Өлүөнэ биэрэгэр Дьоккума хайатын аныгар билли- бэт нуучча киһитин өлүгэ көһүннэ. Балаган ыйын 22-тэн 23-һэ үүнэр түүнүгэр Үөдэйгэ Обутов Н. Н. дьизитигэр иирсээһин булт саа- тынан С. И. Неустроевы ытан өлөрдө.

Алкоҕолы утары законодатель- ствонь кэһии иһин 19 киһи аҕалы- лыһна.

Кыра күлүгээннээһин иһин 4 киһи түбэстэ. Милиция сотруди- гар 2 киһи дьөрүйдө.

ГИБДД линиятынан 34 борото- куол толорулуһна, о. и. 4 итирик суоппарга. 1 №-дээх поска казначейство управлениета, УПО, аптека, 2 №- дээх поска Партизантан «Үрдэл» бааһынай хаһаайыстыбата, «Нам» УПХ, «Модут» МУП, «Үрүн ас» ТХПК, лесхоз, ДОК тахсыбатылар. Атытар эбээһинэстэрин толорду- лар.

2 кв. м. иэниэхэ оцинован- ный лиис атылланар. Тел. 22-6-93.

Продаю мотоцикл «Мияск», пробег 2000 км. Тел. 21-5-50.

Срочно сниму квартиру с телефоном. Тел. 21-9-58.

Table with 2 columns and 6 rows listing names and addresses of donors for the 'Yedey' fund. Includes names like Станислав Иннокентьевич, Мария Гаврильевна, and addresses in the Yedey district.

ААҒААЧЧЫЛАР ИСТИЛЭРИГЭР!

Хаһыат аныгыскы нүөмэрэ балаган ыйын 30 күнүгэр тахсар

РЕДАКТОР В.Г.КАСЬЯНОВ
ОТДЕЛЛАР: информация, сурук, төрүт культура, иллюстрация уонна реклама (секретарият) — 21496; бухгалтерия — 21332; факс — 21332; «НАМ» ТРК — 21632; редакционная издательская система — 21141

Төрийөн таһаарааччылар: СР Правительствота, Нам улууһун дьаһалтата, редакция коллектива.
Маассабай информация средстволарын туһунан РФ Сокуоннарын тутуһууну хонтуруолдуур уон- на регистрациалыыр РФ бөчөөккэ Госкомитетын СР региональной управлениетыгар регистрацияла- мыт нүөмэрэ — Я 0085.
Сурукка ааккытын-суолгутун, үлэритин, дьизит аадырыһын чопчу ыйың. Автор этэрэ хаһыат санаатыһын мэлдьи биер буолбат.
«ЭНСИЭЛИ» - Нам улууһун хаһыата.
678380, Саха Республиката, Нам с., Октябрьскай уул. 1.
E-mail: editor62@sakha.ru

Талылыһна уонна тангыһына «Энсиэли» хаһыат редакциянай-издательскай систематыгар.
Хаһыат Дьокуускайга «Сахаполиграфиздат» НИПК бөчөөттөннэ, Орджоникидзе уул. 38.
Формата А3. Кээмэйэ 1,0 бөчөөт. лиис.
Индексэ — 54889. Тираһа — 2116
Бөчөөккэ илии баттанна — 12:00 ч. 25.09.2000
Сакааһын №9 — 110